

תורה ממרום - פרשת בהר

מצוות השמיטה

מאת : עזרא מרום

בס"ד

פרשתנו פותחת במילים " וידבר ד' אל משה בהר סיני". על כך שואל רש"י את שאלתו המפורסמת : מה ענין שמיטה אצל הר סיני , הלא כל המצוות נאמרו בהר סיני ? והוא משיב : מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה בסיני אף כל המצוות נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן בסיני. במילים אחרות : התורה בחרה דוקא במצוות השמיטה כדי שתשמש בנין אב לכל המצוות היות ומצוה זו משקפת גישה כללית של היהדות אל החיים. במצוות השמיטה משתקפת מחזוריות המתבטאת במספר שבע המייצג את הטבע. התורה מצווה " שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ובשנה השביעית תשמטנה ונטשתה." אחת לשבע שנים על היהודי להינתק מעבודת האדמה ולהקדיש את הזמן הפנוי לעניינים שברוח: תורה ותפילה. כאן דורשת התורה מהיהודי להסתמך לגמרי על הקב"ה : "וכי תאמר מה נאכל בשנה השביעית וצויתי את ברכתי בשנה השביעית וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשתה את התבואה לשלש שנים". כאן נדרש היהודי לשלב את שתי הגישות : לעשות את כל הדרוש בדרך הטבע ויחד עם זאת להאמין בברכתו של הקב"ה למעלה מדרך הטבע. במצווה זו מתבטאת האמונה החזקה בקב"ה שהרי מדרך הטבע כוחה של האדמה להצמיח הולך ונחלש עם חלוף השנים.

פרשנים רבים עסקו בשאלת הטעמים למצוות השמיטה. להלן נפרט את תמצית העיקריים שבהם:

1. ספר החינוך רואה במצוה מכשיר חינוכי להשריש באדם את מידת הביטחון באלוקים. מצד אחר יש במצוה זו הכרזה והכרה מצד האדם על ד' כבודו הבריאה.

2. רבינו בחיי רואה אף הוא בשמיטה מכשיר חינוכי ואומר: " וכלל הענין שהאדם אינו רשאי להתנהג כאדון על כרמו ושדהו, אלא יהיו כל פירותיו הפקר לכל. כל זאת כדי שיתבונן האדם כי אין עיקר בהממשל והאדנות שלו, אלא עיקר האדנות והממשלה הינם של הקב"ה בורא העולם.

3. הרמב"ם רואה במצוה אמצעי להחדרת רגשי חמלה ורחמים בלב הבריות. נצטט מדבריו בענין זה בפרק ט' : "המצוות בשמיטה וביובל מהן לחמלה על בני האדם שנאמר ואכלו אביוני עמך, ומהם חניכה לעבדים ולעניים (ע"י השמטת החובות) ומהם תיקון הפרנסה והכלכלה " (כפי שמתבטא בדיני שדה אחוזה). הרמב"ם גם רואה בשמיטה תועלת לאדמה וחיזוק לפריה.

4. בעל עקידת יצחק אומר כי השמיטה והיובל הם: " חלונות לפקוח עיניים עוורות השקועות בדמיוני הזמן". הם נועדו להביא את האדם להכרה שהעולם פועל לפי רצון הבורא ובנוסף . מטרה נוספת היא להוציא את האדם משקיעה והתמקדות במעשי ידיו ובעמל גשמי. לכן קובעת התורה תקופת זמן להפקרת שדהו והשמטת חובות כדי ללמד את האדם שהוא אינו עבד לעמלו.

5. הרב יצחק ברויאר סבור שהשמיטה באה להורות שלא רק לאדם יש שבת אלא גם לארץ יש שבת. הארץ מושאלת לאדם והיא שייכת לאלוקים כמאמר הפסוק בתהילים : "לד' הארץ ומלואה, תבל ויושבי בה". תכלית השמיטה היא לשלול את ריבונות האדם על הטבע. רעיון זה מובע בדברי הגמרא בסנהדרין ל"ט : " אמר הקב"ה לישראל זירעו שש והשמיטו שבע כדי שתדעו שהארץ שלי היא". בנוסף הוא אומר שהשמיטה נועדה להדגיש את עיקרון השיון בבריאה בזה שהיא באה לבטל זמנית את המעמדות ואת רכוש הפרט. יש בשמיטה גם שיוון בין האדם לחי שהרי לשניהם ניתנת הזכות לההינות מההפקר.

6. האברבנאל סובר שהשמיטה מראה על מעלתה של ארץ ישראל להדגיש שהיא הארץ הנבחרת מכל הארצות בעולם כמו שהאדם הוא היצור הנבחר שבבריאה. לדעתו השמיטה באה להחדיר ללב האדם את קדושתה של ארץ ישראל. לכן העונש על ביטול השמיטה הינו גלות, ללמדנו: מי שמזלזל בקדושת הארץ, הארץ תקיא אותו לגלות.

7. רבי יונתן אייבשיץ בספרו "תפארת יהונתן" כותב שמטרת המצוה להשמיט את האדמה כדי לתקן את שבתות השנה שגידלו בהן תבואה באיסור. רמז לכך נמצא במנין השווה שלהשבתות והימים: בשבע שנות השמיטה יש 364 שבתות ובשנת השמיטה יש גם כן 364 ימים.

8. המשך חכמה אומר ששבע שנות השמיטה הינן כנגד ששת ימי בראשית. ביום השלישי והשישי לבריאה נאמר פעמיים "כי טוב" ולכן זו הסיבה שנותנים מעשר עני בשנה השלישית והשישית. זאת ועוד: שביעית דומה לשבת בכך שזמנה קבוע ולכן היא לא נזקקת לקידוש בית דין.

לעילוי נשמת

משה בן צבי ליבל ז"ל

מותיקי מושב צפריה
במלאת שבעה לפטירתו